

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **КОВАЛЕНКО Катерини Миколаївни**
«Формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із науковими програмами. У сучасних умовах трансформації вищої освіти, зумовленої глобалізаційними процесами, цифровізацією суспільства, інтеграцією України до європейського освітнього простору та посиленням вимог до якості підготовки фахівців, особливої ваги набуває проблема формування академічної доброчесності як фундаментальної цінності освітньо-наукової діяльності. Академічна доброчесність постає не лише як нормативно закріплений принцип організації освітнього процесу, а як інтегральна характеристика особистості майбутнього фахівця, що визначає його професійну етику, відповідальність, здатність до самостійного наукового пошуку та критичного мислення.

Актуальність дослідження зумовлена загостренням проблем академічної недоброчесності в освітньому середовищі, що проявляється у поширенні плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів, списуванні, використанні недоброчесних практик під час оцінювання. Ці явища не лише нівелюють цінність вищої освіти, але й створюють загрозу формуванню професійно некомпетентних фахівців, що особливо критично у сфері педагогічної освіти, адже майбутні вчителі є носіями та трансляторами етичних норм і цінностей наступним поколінням.

Особливої значущості проблема набуває в контексті функціонування педагогічних університетів, які покликані забезпечити підготовку висококваліфікованих, морально відповідальних і соціально зрілих педагогів. Саме в умовах освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти закладаються основи професійної культури майбутнього вчителя, зокрема його ставлення до академічної доброчесності як до невід'ємного складника професійної діяльності. Водночас аналіз сучасної освітньої практики засвідчує недостатній рівень сформованості відповідних ціннісних орієнтацій у здобувачів освіти, фрагментарність підходів до їх формування та відсутність цілісних педагогічних систем, спрямованих на розвиток культури академічної доброчесності.

Додаткового загострення проблема набуває в умовах активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та дистанційного навчання, що, з одного боку, розширює доступ до освітніх ресурсів, а з іншого – створює нові виклики щодо дотримання принципів чесності, авторства та відповідальності. У цьому контексті особливої уваги потребує розроблення ефективних педагогічних умов, методів і технологій формування академічної доброчесності студентів, що враховують специфіку сучасного освітнього середовища.

Отже, тема дисертаційної роботи Коваленко К.М. визначається необхідністю подолання суперечностей між суспільним запитом на підготовку педагогів із високим рівнем академічної культури та реальним станом сформованості академічної доброчесності у студентів; між потребою системного впровадження принципів академічної доброчесності в освітній процес і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення цього процесу; між потенціалом освітнього середовища педагогічних університетів щодо формування доброчесності та відсутністю ефективних механізмів його реалізації.

Саме це зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування та практичного розроблення системи формування академічної доброчесності студентів у умовах освітнього середовища педагогічних університетів.

Дослідження виконане відповідно до наукової теми кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»: «Якість сучасної освіти: теорія, моніторинг, технології» (номер державної реєстрації 0117U002854). Тему роботи затверджено Радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №2 від 29.04.2022 р.) та скоординована і затверджено Вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 3 від 28.10.2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Дисертація здобувачки є цілісним теоретико-експериментальним дослідженням, у якому чітко визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, що логічно узгоджені між собою. Авторкою обґрунтовано гіпотезу дослідження, яка передбачає ефективність формування академічної доброчесності за умов впровадження спеціально розробленої педагогічної технології.

Робота базується на провідних ідеях ціннісно-сміслової парадигми фахової підготовки, концептуальних засадах теорії академічної доброчесності, нормативно-правовому забезпеченні вищої освіти та системному поєднанні низки сучасних наукових підходів, серед яких ключове місце посідають аксіологічний, технологічний, особистісно-діяльнісний, середовищний та компетентнісний підходи.

Для розв'язання поставлених завдань авторкою реалізовано комплекс взаємодоповнювальних теоретичних методів (аналіз, порівняння, моделювання) та емпіричних методів дослідження (моніторинг освітнього середовища, бесіди, анкетування викладачів і здобувачів вищої освіти, констатувальний та формувальний експерименти).

Дослідно-експериментальною роботою було охоплено достатню кількість учасників для формування об'єктивних висновків – загалом 180 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – майбутніх учителів різних спеціальностей, з яких 89 студентів увійшли до складу експериментальної групи (ЕГ), а 91 особа – до контрольної групи (КГ), а також до процесу було залучено 16 викладачів різних дисциплін педагогічних ЗВО України.

Обґрунтованість рекомендацій безпосередньо підтверджується результатами успішного впровадження авторської технології формування академічної доброчесності студентів (ТФАД) та її структурно-функційної моделі (концептуально-цільового, змістово-процесуального та діагностико-аналітичного блоків) через три послідовні етапи: мотиваційно-цільовий, операційний та рефлексивно-коригувальний.

Вірогідність отриманих позитивних результатів формування досліджуваної якості, зафіксована під час підсумкового моніторингу за чотирма критеріями (ціннісно-мотиваційним, когнітивним, діяльним та рефлексивним), була підтверджена за допомогою методів математичної статистики із застосуванням критерію Пірсона. Обчислені емпіричні значення довели статистичну значущість відмінностей розподілу частот за рівнями сформованості (базовим, продуктивним, творчим) між ЕГ та КГ після завершення експерименту, що повністю виключає чинник випадковості.

Значущість отриманих результатів для науки та практичного використання.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці технології формування академічної доброчесності студентів педагогічних університетів, уточненні сутності відповідного поняття, а також визначенні критеріїв і показників її сформованості.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні в освітню практику закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку здобувачів педагогічних спеціальностей, цілісної технології формування академічної доброчесності студентів в умовах освітнього середовища педагогічних університетів.

З метою підвищення ефективності означеної технології вдосконалено зміст освітніх компонентів як загальної, так і професійно орієнтованої підготовки; розроблено й упроваджено вибіркові курси, зокрема «Основи академічної доброчесності», а також програму самоосвітнього менеджменту «Академічна доброчесність учителя: професіоналізм чи вимога суспільства?». Важливим складником практичної реалізації дослідження стало організоване залучення здобувачів до навчання у Школі академічної доброчесності університету, а також впровадження практики самостійного укладання ними авторського компендіуму «Академічна доброчесність у закладах освіти», що сприяє глибшому осмисленню відповідних цінностей і норм.

Основні положення, результати та висновки дослідження можуть бути ефективно використані викладачами закладів вищої освіти під час оновлення освітніх програм підготовки фахівців педагогічних спеціальностей, удосконалення змісту обов'язкових і вибірових освітніх компонентів, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної педагогічної освіти. Окрім того, результати дослідження становлять практичну цінність для організації та розвитку самоосвітньої діяльності здобувачів вищої освіти.

Повнота викладу наукових результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях.

Основні положення й результати дисертаційної роботи висвітлено в 15 публікаціях, з яких 4 одноосібні статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б»; 1 публікація в зарубіжному науковому виданні; 10 публікацій апробаційного характеру.

Структура дисертації є логічною та послідовною, матеріал викладено на належному науковому рівні, із дотриманням академічного стилю. Висновки є обґрунтованими та відповідають поставленим завданням дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. Зміст і результати дисертаційної роботи відповідають вимогам, що висуваються до робіт спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Дисертацію оформлено до чинних нормативних вимог МОН України щодо такого виду наукових досліджень (наказ МОН від №40, від 12.01.2017 р.).

У процесі рецензування дисертації та аналізу наукових публікацій Коваленко К.М. порушень академічної доброчесності (академічного плагиату, самоплагиату, фальсифікацій, фабрикацій) та некоректних текстових запозичень не виявлено. У роботі простежується авторський стиль викладу. Дисертація є самостійним дослідженням, а її наукові результати автором отримані особисто.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження щодо змісту дисертації. Відзначаючи загальний рівень проведеного дослідження, зацентруємо увагу на окремі зауваження дискусійного характеру до змісту роботи, а також висловимо окремі побажання:

1. У дисертаційній роботі (розділ 1, підрозд. 1.1, с. 15–30). здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми формування академічної доброчесності, однак представлення зарубіжного досвіду має фрагментарний характер. Зокрема, недостатньо систематизовано підходи, що застосовуються у європейських та англо-американських університетах (зокрема щодо політик академічної доброчесності, кодексів честі, механізмів контролю та профілактики порушень). Доцільним було б розширити порівняльний аналіз із виділенням спільних та відмінних рис, а також можливостей адаптації цього досвіду в українських реаліях.

2. Попри те, що здобувачкою подано власне трактування поняття «академічна доброчесність студентів педагогічних університетів» (підрозд. 1.2), на нашу думку, недостатньо чітко розмежовано суміжні поняття («академічна культура», «академічна етика», «доброчесність»), що призводить до певної термінологічної розмитості.

3. У роботі представлено авторську технологію формування академічної доброчесності та описано її структурні компоненти (розділ 2, с. 100–140), однак окремі аспекти практичного впровадження потребують більшої конкретизації. Зокрема, варто було б детальніше розкрити алгоритм реалізації кожного етапу технології (мотиваційно-цільового, операційного,

рефлексивно-коригувального), а також навести приклади конкретних занять, вправ або освітніх ситуацій. Зокрема, бракує конкретних методичних рекомендацій для викладачів, навчальних кейсів або сценаріїв реалізації окремих компонентів технології. Це дозволило б полегшити практичне використання розробки викладачами.

4. Висновки дисертації загалом відповідають поставленим завданням, однак значна їх частина має констатувальний характер і дублює зміст основного тексту. Недостатньо чітко виокремлено положення, що становлять наукову новизну, а також не повною мірою розкрито перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Незважаючи на зазначені зауваження, дисертаційна робота Коваленко К. М. є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання щодо формування академічної доброчесності студентів у освітньому середовищі педагогічних університетів.

За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів дисертація відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка – Коваленко Катерина Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри початкової освіти
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»

Наталія МОРДОВЦЕВА

Підпис	<i>Мордовцевої Наталії</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Анна Миколаївна</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	<i>09.06.2026</i>

